

ფერმერული მეურნეობები და მათი როლი ეკონომიკის განვითარებაში

DOI - 10.36962/ecs105/1-2/2022-43

რევაზ შენგელია

ემდ - სტუ პროფესორი
economica_2008@yahoo.com

თენგიზ ლაჭყეპიანი

სტუ - ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი
t.latchkepani@gtu.ge

მაია ლომიშვილი

სტუ - ასისტენტ პროფესორი,
აგროინჟინერიის აკადემიური დოქტორი
m.lomishvili@gtu.ge

რეზიუმე

განხილულია გლეხური და ფერმერული მეურნეობების არსი, განვითარების ეტაპები და მათ შორის განსხვავებები. აღნიშნულია ფერმერული მეურნეობების მიზანი - წარმოება ბაზრისათვის. ასევე აღნიშნულია, რომ მეტი ყურადღება უნდა დაეთმოს სტატისტიკის დეპარტამენტმა ფერმერული მეურნეობების აღრიცხვის საკითხს. ყურადღებაა გამახვილებული გლეხური მეურნეობების წარმოების გაღრმავებასა და კონცენტრაციის საფუძველზე მსხვილი მეურნეობების ჩამოყალიბებაზე, რაშიც გათვალისწინებული უნდა იქნას მონივნავე განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება. ასევე აღნიშნულია, რომ სახელმწიფოსაგან ხელშეწყობისა და დახმარების გარეშე ამ მიზნის მიღწევა შეუძლებელია. მოცემულია წინადადებები, რომ საქართველოში შეიქმნას კლასიკური კოოპერატიული და ფერმერული მეურნეობები, მეტი ყურადღება დაეთმოს ეკონომიკაში პრიორიტეტების დასაბუთებას, კერძოდ, იმ სფეროების განვითარებას, სადაც კაპიტალდაბანდებები სწრაფად მოგვცემენ ეფექ-

ტებს. ნაშრომის ბოლოს ჩატარებული ანალიზის საფუძველზე მოცემულია დასკვნები და წინადადებები.

საკვანძო სიტყვები: ფერმერული მეურნეობა, გლეხური მეურნეობა, სოფლის მეურნეობა, ფერმა.

ძირითადი ტექსტი

სოფლად მეურნეობების ახალი ფორმების დამკვიდრება, მათი შექმნის მართებულობას, ბევრ სხვა მოვლენასთან ერთად თავიდანვე უნდა შეექმნას საკანონმდებლო საფუძველი. მეურნეობების მრავალფეროვნება - ჩვენი ცხოვრების რეალობაა. სამწუხაროდ ამ ფორმებში დღემდე არაა შეტანილი სიცხადე, ლაპარაკია მათ გამოყენებაზე, როგორც თეორიული, ისე სტატისტიკური აღრიცხვის თვალსაზრისით. აუცილებელია ერთმენთისაგან განვასხვავოთ პირად დამხმარე, გლეხური და ფერმერული მეურნეობები. წინააღმდეგ შემთხვევაში შეუძლებელი იქნება სოფლის მეურნეობის, მისი ეკონომიკის მეცნიერული ანალიზი, სწორი მიმართულებების დასახვა მეურნეობის ცალკეული ფორმების პერსპექტივების გათვალისწინებით. სამწუხაროდ, პრესაში, ზოგჯერ სამთავრობო დოკუმენტებშიც ეს ფორმები, მათი შესაბამისი ცნებები და ტერმინები ერთმანეთშია აღრეული.

პირად-დამხმარე მეურნეობა ე.წ. საბჭოთა სისტემამ შექმნა, მაშინ მის არსებობას საზოგადოებრივი მეურნეობის განვითარების რეალური შესაძლებლობების გამოუყენებლობითა და კომლთა შემოსავლის გაზრდის ინტერესით ხსნიდნენ.

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, როცა კერძო საკუთრებით ურთიერთობებზე დამყარებულ სანარმოებს მიეცემა ფართო ასპარეზი, პირად-დამხმარე მეურნეობამ უნდა დაკარგოს თავისი მნიშვნელობა და იგი უნდა გადაიზარდოს ე.წ. „საოჯახო მეურნეობის“, ანუ „კომლთა მეურნეობის“ კატეგორიაში.

ხშირად გლეხურ და ფერმერულ მეურნეობებს ერთმანეთისაგან არ ასხვავებენ, რაც რესურსის გავლენაა. კერძოდ, რუსულ საკანონმდებლო აქტებში, თუ სპეციალურ ლიტერატურაში, რომელშიც გლეხურ მეურნეობაზეა საუბარი, იქვე ფრჩხილებ-

შია ჩასმული სიტყვა ფერმერულიც. ასეთ მიდგომას შეიძლება ჰქონდეს გამართლება, რადგან რუსეთის ვრცელი ტერიტორია ხელშემწყობია გლეხური მეურნეობის ტრანსფორმირებისათვის ფერმერულ მეურნეობებად. თუმცა ამისთვის სხვა ბევრი პრობლემის მოგვარებაც არის საჭირო, მაგრამ ჩვენს პირობებში, სადაც შეზღუდულია ფართობების სიდიდე და წვრილკონტურიანი, ნაკლებად სამექანიზაციო ფართობებს უკავია დიდი ხვედრითი წილი, შეზღუდულია მექანიზაციის დანერგვა და უპირატესად ხელით შრომაა გაბატონებული და არ არის შესაძლებლობა ყველას მიეცეს დიდი ფართობები სასაქონლე ფერმერული მეურნეობების მოსაწყობად, რჩება გლეხური მეურნეობა და გაუმართლებელია გავაიგივოთ იგი ფერმერულ მეურნეობასთან. ამასთან მათ შორის არის არსებითი განსხვავებაც.

გლეხური მეურნეობები ადრე ფეოდალიზმამდეც არსებობდა, მაგრამ ტიპური იყო ფეოდალიზმის ეპოქისათვის. იგი არსებითად ნატურალური ან ნახევრად ნატურალური მეურნეობაა.

გლეხური მეურნეობები გვიან გაჩნდა, თავდაპირველად იმ ქვეყნებში, რომლებმაც ევროპელთა კოლონიზაცია განიცადეს (ამერიკა, ავსტრალია, ახალი ზელანდია და სხვა), სადაც ფეოდალიზმი არ არსებობდა საერთოდ და აგრარული ურთიერთობები იმთავითვე განვითარდა კაპიტალისტურ ურთიერთობებად. ისტორიულად ეს გზა სოფლის მეურნეობაში კაპიტალიზმის განვითარების დამახასიათებლად ამერიკულ გზად არის ცნობილი. ასევე არსებობს კაპიტალიზმის სოფლის მეურნეობაში განვითარების მეორე გზა. პრუსიული, რომელიც დამახასიათებელი იყო ევროპის ქვეყნებისათვის და, კერძოდ, რუსეთისა და საქართველოსთვისაც. იგი უშუალოდ გლეხური მეურნეობის ბაზაზე ჩამოყალიბდა და გადაიზარდა კაპიტალისტურში. ასეთმა განსხვავებულმა განვითარებამ მეურნეობების ეს ფორმები ერთმანეთისგან გარკვეულად განასხვავა. მეურნეობის გაძლოის კულტურაში, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიღწევების დონეებში, სასაქონლე პროდუქციის წარმოებისა და მეურნეობის სიდიდეში, დაქირავებული მუშახელის რაოდენობისა და მისი გამოყენების ხასიათში და ა.შ. ახლა, ფერმერული მეურნეობები

დამახასიათებელია განვითარებული ქვეყნებისათვის, სადაც უმთავრესია მისი სასაქონლო მეურნეობად ფორმირება. იგი ნატურალურ მეურნეობად არ ყალიბდება, როგორც ეს გლეხური მეურნეობისთვის არის დამახასიათებელი, განვითარებული, კაპიტალისტური ქვეყნებისთვის, სადაც უმთავრესია სასაქონლო მეურნეობათ ფორმირება, იგი ნატურალურ მეურნეობად არ ყალიბდება, როგორც ეს არის დამახასიათებელი გლეხური მეურნეობისთვის. ამ უკანასკნელის ფორმირება ძირითადად საკუთარი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებას ემსახურება და თუ ზედმეტი, ნაჭარბი პროდუქცია ექნება, მათი ბაზარზე გატანა ხდება.

თანამედროვე ფერმების ძირითადი მამოძრავებელი მოტივია სასაქონლო ურთიერთობა, წარმოება ბაზრისთვის, მაქსიმალური მოგების მიღების მიზნით, ისინი მძლავრ ინდუსტრიულ საფუძველს ემყარებიან. ამიტომ ფერმერული მეურნეობა მსხვილი სასაქონლო მეურნეობაა, მეურნეობის გაძღოლის მაღალ კულტურასა და თანამედროვე მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიღწევებს ემყარება. ტრადიციული, ნახევრად ნატურალური გლეხური მეურნეობები შემდგომში, თუ ამის პირობები მომზადდება უნდა ჩამოყალიბდნენ ფერმერულ მეურნეობებად.

გლეხური მეურნეობა უმარტივესი - წმინდა ნატურალური ან ნახევრად ნატურალური მეურნეობაა. ფერმერული კი მაღალ-სასაქონლო თანამედროვე მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის მიღწევების ფართოდ გამოყენებასა და მეურნეობის გაძღოლის მაღალ კულტურას ემყარება.

თუ ეს განსხვავებები ვერ შევნიშნეთ, მაშინ ვერც იმ ღონისძიებებს დავსახავთ, რაც აუცილებელია იმისთვის, რომ გლეხური მეურნეობები შემდგომში ფერმერულ მეურნეობებად გადაიქცეს. ამასთან ჩვენთანაც შესაძლებელია, სადაც კი ხელსაყრელი პირობები არსებობს შექიმნას ფერმერული მეურნეობები, შესაბამისი საკანონმდებლო ბაზით.

სამწუხაროდ, საქართველოში ამჟამად მოქმედი კანონი „მეწარმეობის შესახებ“ სწორ მიმართულებას ვერ აძლევს სოფლად ახალ საწარმოთა ფორმების დამკვიდრების ამ მნიშვნელო-

ვან საქმეს. კანონში არ არის არც გლეხური და არც ფერმერული მეურნეობის შექმნის შესახებ მითითებანი.

ამასთან აუცილებელია სტატისტიკის დეპარტამენტმა ცალ-ცალკე აღრიცხოს გლეხური და ფერმერული მეურნეობები თუ კი არსებობს საქართველოში. ჯერჯერობით ასახელებენ მხოლოდ რამდენიმე ფერმერულ მეურნეობას, მაგრამ საჭიროა სიცხადის შეტანა. ფერმერი რომლის შესახებ ჯერ არ გვაქვს კანონი, თვითონ ირჩევს წარმოებისთვის უფრო მომგებიან და როგორც წესი, ნაკლებად ფონდტევად და შორმატევად პროდუქციას.

დღეს ჩვენ გვჭირდება ისეთი მეურნეობები, რომელთა მთავარი დანიშნულება იქნება არა მარტო საკუთარ მოთხოვნილებათა დაკმაყოფილება, არამედ ბაზრისთვის პროდუქციის მიწოდება, რასაც მოითხოვს სოფლად საბაზრო სტრუქტურების მეურნეობრიობის ახალი ფორმების აუცილებლობა.

ცხადია, გლეხურ მეურნეობას ყოველმხრივ უნდა მხარის დაჭერა, მაგრამ გლეხური წყობა და მითუმეტეს შორეულ პერსპექტივაში ვერ განსაზღვრავს ქვეყნის მომავალს, მისი ადგილი თანდათანობით მსხვილმა და მძლავრმა ფერმერულმა მეურნეობებმა უნდა დაიკავონ.

მსხვილი სასაქონლე მეურნეობების შექმნა, წარმოების კონცენტრაციისა და ინტეგრაციის გაღრმავება გარდაუვალი პროცესია. იგი ჩვენ უნდა შევიცნოთ და ვმართოთ, მაგრამ როგორ?

თუ ჩვენ განვითარებული ქვეყნების სოფლის მეურნეობების რეფორმების გამოცდილებას გავითვალსინინებთ, პრინციპულად განსხვავებულ მიდგომას დავინახავთ. ამის შესახებ ლაპარაკობს ამ ქვეყნების სოფლის მეურნეობების გარდაქმნის და განვითარების სახელმწიფოთაშორისი მიზნობრივი პროგრამები. მაგალითად, ასეთი იყო თავის დროზე „ევროპის მწვანე გეგმა“. ეს იყო გლეხურ მეურნეობათა გაჯანსაღების პროგრამა, არაეფექტიანი მეურნეობებისგან სოფლის მეურნეობის „განმენდის“ პროგრამა, მაგალითად, ჰოლანდიაში, იმ არაეფექტიანი გლეხური მეურნეობებისთვის, რომლებიც სოფელს დატოვებდნენ, სპეციალური პრემიები იყო დაწესებული, იქ სპეციალური პროფესიული სასწავლებლებიც კი იქმნებოდა, რათა დაუფლე-

ბოდნენ ქალაქის პროფესიებს ქალაქებში ადაპტირებისთვის. დასავლეთში ფერმერულ მეურნეობებს ახლაც ეძლევათ სესხები ხელსაყრელ პირობებში, უნესდებათ ფასდაკლება მიყიდულ წარმოებულ საშუალებებზე, ოპტიმალურ დონეს მიღწეულ მეურნეობებს ეძლევათ მეტი სუბსიდიები და სხვა. შემოსავლების სიდიდის მიხედვით იქ დღესაც დიდ ზღვარს ავლენენ ეფექტიან და არაეფექტიან მეურნეობებს შორის. მაგალითად, ამერიკული ფერმებს თითქმის 97 % ოჯახურია ან ერთობლივ მეურნეობას წარმოადგენს, მათ „ოჯახურ ფერმებს“ უწოდებენ, რადგან აქ ძირითადად გამოიყენება ერთი ოჯახის შრომა, რომელიც საკუთრებით ფლობს ან არენდით იღებს სათეს ფართობს, ნაგებობებსა და მოწყობილობებს.

მსხვილი ფერმები დაქირავებულ შრომას ემყარება. ისინი (ფერმები) ყიდულობენ თესვს, სანვავსა და სასუქებს და მიჰყიდიან თავიანთ პირუტყვსა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებს და სხვა კერძო საწარმოებს ან საშუამავლო კოოპერატივებს. ფერმებში იღებენ გრძელვადიან კრედიტს - მიწის შესასყიდად და მოკლევადიან კრედიტს - ბანკების სადალვევო კომპანიების, სპეციალიზებული სასაფლო-სამეურნეო საკრედიტო ბანკების ასიგნებების შესაძენად.

დამატებულ ღირებულებაზე მაღალი გადასახადი არღვევს თვით მძლავრი მეურნეობის ეკონომიკას. ჩვენ შეგნებულად არაფერს არ ვამბობთ საშუალო და სუსტ მეურნეობებზე, რომელთა გადახდისუნარიანობა მსხვილ ფერმერულ მეურნეობასთან შედარებით მცირეა. ამასთან დაკრედიტების მოცულობების დაქვეითება, მაღალი საკრედიტო პროცენტი, სახელმწიფოს და ადგილობრივი ბიუჯეტიდან წარმოებისა და სოციალური სფეროს დაფინანსების ერთბაშად შემცირება - ეს ყველაფერი სოფლის მწარმოებლისათვის გადაულახავ ეკონომიკურ ბარიერს ქმნის.

ბუნებრივია, რომ ასეთ პირობებში ახლად შექმნილი გლეხური და ფერმერული მეურნეობები ვერ განვითარდებიან. ფერმერული მეურნეობების განვითარებას ხელის შეწყობა და დახმარება სჭირდება.

სოფლად უნდა დავამკვიდროთ საკუთრებისა და მეურნე-

ობრიობის სხვადასხვა ფორმებზე დაფუძნებული მეურნე სუბიექტების „მენარმეთა შესახებ“ კანონით გათვალისწინებული სამეურნეო სამართლებრივი საქმიანობა. შევქმნათ საფუძველი იმისა, რომ საქართველოში შეიქმნას კლასიკური კოოპერატიული და ფერმერული მეურნეობები. ამასთან ახლა მეტი ყურადღება უნდა დაეთმოს ეკონომიკაში პრიორიტეტების დასაბუთებას, კერძოდ, იმ სფეროების განვითარებას სადაც კაპიტალდაბანდებები სწრაფად მოგვცემენ ეფექტს. განსაკუთრებით სამომხმრებლო ბაზრის შევსებისათვის. აქ უდაოდ უპირატესობა ეკუთვნის აგრარულ სექტორსა და სასურსათო ბაზარს, რისთვისაც სახელმწიფომ აუცილებლად უნდა გაატაროს პროტექციონისტული პოლიტიკა.

დასკვნა

ამრიგად იმისათვის, რომ ფერმერული მეურნეობები სიცოცხლისუნარიანები იყვნენ, პირველ ყოვლისა ისინი ფუქციონირებდნენ ეფექტიანად, ანუ ეს ნიშნავს, რომ ფერმერებს უნდა ჰქონდეთ წვდომა კრედიტის ადეკვატურ წყაროებთან, ჰქონდეთ შესაძლებლობა მიიღონ სასუქები, ტექნიკა და სხვა მოწყობილობები. ამასთან უნდა ჰქონდეთ შესაძლებლობა იოლად გაყიდონ თავიანთი პროდუქცია.

სოფლის მეურნეობის მხრივ განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ ფერმერული მეურნეობები ეფექტიანად ვითარდებიან ინსტიტუციონალური ურთიერთობების განვითარების საფუძველზე. განვითარებული ინფრასტრუქტურა, სოციალური უზრუნველყოფის დონე, ჯანდაცვის, განათლების და ა. შ. დონე მჭიდრო კავშირშია სოფლად აგრარული წარმოების განვითარებასთან.

ამასთან ინსტიტუტები, რომლებიც მომსახურებას, კონსულტაციებს უწევენ, იცავენ და წარადგენენ ფერმერთა ინტერესებს აწყობენ და კონცენტრაციას უკეთებენ ცალკეულ სტადიებს, წარმოების, გასაღების, აღრიცხვის, მატერიალურ-ტექნიკური, მეცნიერულ-ტექნიკური უზრუნველყოფის პროცესებს. აქ აუცილებელია ყველა კომპონენტის კოოპერაცია.

დღეს საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო წარმოების განვითარების საკითხი საჭიროებს კომპლექსურ მიდგომას და აქ მნიშვნელოვანია სხვა ინსტიტუციებს ეკონომიკურს, პოლიტიკურ და სოციალურს მიაწოდოს ფერმერების რესურსებისა და ალტერნატივების ფართო სპექტრი. როგორც კვლევამ დაგვანახა, საქართველოში სოფლის მეურნეობის ეფექტიანი და ინოვაციური განვითარების ამაღლება უნდა მოხდეს ფერმერულ მეურნეობათა გამსხვილება და განმტკიცება სახელმწიფოს მხარდაჭერის საფუძველზე, აგრეთვე მათ გაერთიანება საწარმოო და სამომხმარებლო კოოპერატივებად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ხარაიშვილი ე. - ფერმერულ მეურნეობათა მასშტაბები და აგრობიზნესის განვითარების საჭიროებები საქართველოში. საერთაშორისო სამეცნიერო პრაქტიკული კონფერენციის შრომათა კრებული, თბილისი 2015;
2. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო - საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021-2027 წწ., 2019;
3. ჭითანავა ნ. - საქართველოს სოფლის მეურნეობა: ტრანსფორმაცია, პრობლემები და პერსპექტივები, გამომცემლობა „ივერიონი“, თბილისი 2015;
4. აგრონიუს ჯი - რა ქმნის გლეხური მეურნეობიდან ფერმერულ მეურნეობაზე გადასვლის პრობლემებს, თბილისი 21 XII - 2021;

REFERENCES:

1. Kharaishvili E. - The scale of farms and the needs of agribusiness development in Georgia. Proceedings of the International Scientific-Practical Conference, Tbilisi 2015;
2. Ministry of Environment Protection and Agriculture of Georgia - Strategy of Agriculture and Rural Development of Georgia 2021-2027, 2019;
3. Chitanava N. - Agriculture of Georgia: Transformation, Prob-

lems and Perspectives, Iverion Publishing House, Tbilisi 2015;

4. Agronius G - What creates the problems of transition from peasant farming to farming, Tbilisi 21 XII – 2021.

FARMS AND THEIR ROLE IN ECONOMIC DEVELOPMENT

Revaz Shengelia - Doctor of Economics,
Georgian Technical University,
economica_2008@yahoo.com

Tengiz Lachkepiani - Academic Doctor of Economics,
Georgian Technical University,
t.latchkepiani@gtu.ge

Maia Lomishvili - Assistant Professor,
Academic Doctor of Agricultural Engineering
Georgian Technical University,
m.lomishvili@gtu.ge

RESUME

The article discusses the essence of the peasant and farm economy, the stages of development and the differences between them. The purpose of the farms is mentioned - to bring products to market. It is also noted that the Department of Statistics should pay more attention to the issue of keeping farm records. The main attention is paid to the deepening of peasant farming and the creation of large farms based on concentration, which should take into account the experience of advanced developed countries. Moreover, it is also noted that the achievement of this goal is impossible without the support and assistance of the state. The proposals are being made to create classical cooperatives and farms in Georgia, to pay more attention to justifying priorities in the economy, in particular, to the development of areas in which capital investments will quickly give effect. On the basis of the analysis carried out at the end of the work, conclusions and proposals are given.

Keywords: Farming, peasant farming, agriculture, farm.